

AGJ 1st half (T) 93

Con. 2814-12.

M A (Part I & II) Edu. Paper V / VI

History of Edu.

(3 Hours)

HP-1778

[Total Marks : 80

2114112

N.B. : (1) Attempt any four questions.

(2) Each question carries 20 marks.

1. Discuss the similarities and dissimilarities between the Vedic and Buddhist system of Education. 20
2. Describe the special features of Maktabas and Madarsas. 20
3. Describe the Educational development during 1921-1937. 20
4. Discuss the recommendation of the Secondary Education Commission (1952-53) for reforms of secondary education. 20
5. Discuss any two problems of Indian Education. 20
6. Describe the various provisions of the Ram Murti Review Committee of 1990. 20
7. Evaluate the recommendations of the Hunter Commission for Primary and Higher Education. Explain the merits and demerits of the Hunter's Commission Recommendation. 20
8. Attempt any four short notes of the following :- 20
  - (a) Recommendations of Woods Dispatch - 1854
  - (b) The Filtration theory of Education
  - (c) Five key areas of knowledge paradigm
  - (d) Problems related to Inclusive education
  - (e) Examination Reform
  - (f) Difference between Buddhist and Brahmanical Education System.

(मराठी रूपांतर)

(३ तास)

(एकूण गुण : ८०)

१. वैदिक आणि बौद्धकालीन शिक्षण पद्धतीतील साम्य आणि भेदांची चर्चा करा. २०
२. मकताब आणि मदरसा यांची विशेष वैशिष्ट्ये वर्णन करा. २०
३. १९२१-१९३७ या काळातील शैक्षणिक विकासाचे वर्णन करा. २०
४. माध्यमिक शिक्षण सुधारणेसाठीच्या माध्यमिक शिक्षण आयोगाने (१९५२-५३) सांगितलेल्या शिफारशींची चर्चा करा. २०
५. भारतीय शिक्षणातील कोणत्याही दोन समस्यांची चर्चा करा. २०
६. १९९०च्या राममूर्ती पुनरावलोकन आयोगाने सुचविलेल्या विविध शिफारशींचे वर्णन करा. २०
७. हंटर आयोगाने सांगितलेल्या प्राथमिक आणि उच्च शिक्षणासंदर्भातील शिफारशींचे मूल्यांकन करा. हंटर आयोगाच्या शिफारशींचे फायदे-तोटे विशद करा. २०
८. पुढीलपैकी कोणत्याही चारांवर टिपा लिहा :- २०
  - (अ) १९५४ च्या बुडच्या खलित्याच्या शिफारशी
  - (ब) शिक्षणाचा पाझर सिध्दांत

April - 2012, MA-I/II Education

Con. 2926 & (a) -12.

(OLD COURSE)

HP-2318

[HP-2318-2319]

Paper VI - Politics and Eco of Education

(3 Hours)

[Total Marks : 80

N.B. (1) Answer any **four** questions.

(2) All questions carry **equal** marks.

1. Explain the concept need, scope and importance of Economics of Education.
2. Discuss the role of education in economic development with suitable illustrations.
3. Explain the nature and scope of politics with relevant examples.
4. Discuss the various political ideologies with suitable examples.
5. "Unemployment is a curse to the mankind." Justify the statement in the context of kinds of of unemployment in our country.
6. How do you consider education as a personal investment ? Suggest solutions to minimize unemployment.
7. How do you make internal and external efficiency more transparent in the educational system ? Give examples.
8. Write short notes on any **four** :—
  - (a) Importance of self financing courses
  - (b) Causes of Brain drain
  - (c) Need of policy making
  - (d) Importance of government funds for economic development
  - (e) Any three models for generating policy
  - (f) Concept of education and productivity.

(मराठी रूपांतर)

(३ तास)

[एकूण गुण : ८०

१. शिक्षणाच्या अर्थशास्त्राची संकल्पना, आवश्यकता, व्याप्ती आणि महत्त्व स्पष्ट करा.
२. आर्थिक विकासात शिक्षणाची भूमिका योग्य उदाहरणासह स्पष्ट करा.
३. राजनितीचे स्वरूप, आणि व्याप्ती योग्य उदाहरणासह स्पष्ट करा.
४. विविध राजकीय विचारधारांची योग्य उदाहरणासह चर्चा करा.

[TURN OVER

Con.2926-HP-2318-12.

2

५. "बेरोजगारी हा मानवाला अभिशाप आहे." आपल्या देशातील बेरोजगारीच्या प्रकारांच्या संदर्भात या विधानाचे समर्थन करा.
६. तुम्ही शिक्षणाला वैयक्तिक गुंतवणूकीच्या रूपात कसे समजता ? बेरोजगारी कमी करण्याचे उपाय सूचवा.
७. शैक्षणिक प्रणालीत अंतर्गत आणि बाह्य कार्यक्षमतेला तुम्ही अधिक पारदर्शक कसे कराल ? योग्य उदाहरणसह स्पष्ट करा.
८. कोणत्याही चारांवर लिहा :-
  - (अ) स्वयनिर्भर अभ्यासक्रमाचे महत्त्व,
  - (ब) बुद्धि पलायनाची कारणे
  - (क) धोरण निर्मितीची आवश्यकता
  - (ड) आर्थिक विकासासाठी शासनाच्या निधीचे महत्त्व,
  - (इ) धोरण निर्मितीची कोणतीही तीन प्रतिमाने
  - (फ) शिक्षण आणि उत्पादनतेची संकल्पना.

Eco of Edu

Con. 2926 (a) -12.

(REVISED COURSE)

HP-2319

(3 Hours)

[Total Marks : 80

- N.B. (1) Attempt any **four** questions.
(2) **All** questions carry **equal** marks.

1. What is economics of education ? Explain it's scope and importance. 20
2. Describe the internal and external efficiency of education ? How do you make internal and external efficiency more effective in educational system ? 20
3. What is meant by Human Resource Development ? Explain the relationship between Human Resource Management and Human Resource Development. 20
4. What are the different sources in financing of education ? Discuss the role of Government in Higher Education. 20
5. Explain the meaning and significance of wastage in education. 20

April-2012, Paper V/VI - Economics of Education

Con.2926(a)-HP-2319-12.

3

Rev

6. Explain the priorities within education in the various five year plans. 20
7. Explain the problems in estimation of demand and supply of teacher provision in India. 20
8. Write short notes on any **four** of the following :— 20
  - (a) Estimation of dropout rates at different levels of education.
  - (b) Difference between cost benefit and cost effectiveness
  - (c) Resource constraints and resource mobilization
  - (d) Salient features of the 11th five year plan
  - (e) Economic development in rural areas
  - (f) Causes of inequality in educational opportunities.

(मराठी रूपांतर)

(३ तास)

[एकूण गुण : ८०]

१. शिक्षणाचे अर्थशास्त्र म्हणजे काय ते सांगून, त्याची व्याप्ती आणि महत्व स्पष्ट करा. २०
२. शिक्षणाच्या आंतरिक आणि बाह्य कार्यक्षमतांना तुम्ही कसे प्रभावित कराल ? स्पष्ट करा. २०
३. मानव संसाधन विकास म्हणजे काय ते सांगून, मानव संसाधन व्यवस्थापन आणि मानव संसाधन विकास यातील संबंध स्पष्ट करा. २०
४. शिक्षणाला पुरवठा करणारे विभिन्न स्रोत कोणते ? उच्च शिक्षणात शासनाच्या भूमिकेची चर्चा करा. २०
५. शिक्षणातील अपव्यय (Wastage)चा अर्थ आणि महत्व विशद करा. २०
६. विविध पंचवार्षिक योजनामधील शिक्षणासाठी प्राधान्यता स्पष्ट करा. २०
७. भारतातील शिक्षकांच्या मागणी व पुरवठ्याच्या निश्चितीमधील समस्या स्पष्ट करा. २०
८. खालीलपैकी कोणत्याही चार वर टिपा लिहा :— २०
  - (अ) शिक्षणाच्या विविध स्तरावरील गळतीच्या दराचा आढावा
  - (ब) मूल्य लाभ व मूल्य परिणामकारकता यातील फरक
  - (क) संसाधन निर्बंध व संसाधन गतीशिलता
  - (ड) अकराव्या पंचवार्षिक योजनेची मुख्य वैशिष्ट्ये
  - (ड) ग्रामीण भागातील आर्थिक विकास
  - (इ) शैक्षणिक संधीतील असमानतेची कारणे.

V-L-1st-Hf-Ex-12-BB-81

Con. 3105 &(a)-12.
(HP-3506-3507)

& Communication Technology
Educ. Paper VII (VIII)
(OLD COURSE)

HP-3506

(3 Hours)

[Total Marks : 80]

31st Apr

N.B. : (1) Answer any **four** questions.
(2) **All** questions carry **equal** marks.

1. "Computer based simulation enhances higher order thinking". Justify. 20
2. (a) Explain the guidelines for preparing a self learning material. 10
(b) Explain the application of internet in education. 10
3. Discuss the salient features of MS-Word and MS-Excel. 20
4. (a) Discuss the significance of virtual learning in education. 10
(b) What is satellite communication ? Explain the benefits of satellite communication in education. 10
5. "Computer assisted instruction promotes self learning". Illustrate in the light of its types, characteristics and advantages. 20
6. Explain the concept and scope of ICT in education. 20
7. Describe the stages of creating a power point presentation in any one of your subject method. 20
8. Attempt any **four** of the following :— 20
  - (a) Communication technology used in e-learning.
  - (b) Design elements of a web-page.
  - (c) Characteristics of Multi-media.
  - (d) Advantages of educational games through computers.
  - (e) Educational applications of 'Message board'.
  - (f) Barriers in Communication.

(मराठी रूपांतर)

(जुना अभ्यासक्रम)

(३ तास)

(एकूण गुण : ८०)

सूचना : (१) कोणतेही चार प्रश्न सोडवा.
(२) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

१. 'संगणक पायाभूत अभिरूपता हे उच्च विचाराची निर्मिती करते' समर्थन करा. २०
२. (अ) स्वयं अध्ययन साहित्य निर्मितीसाठी असणारी मार्गदर्शक तत्वे स्पष्ट करा. १०
(ब) शिक्षणामधील आंतरजालाचे उपयोग स्पष्ट करा. १०
३. एम.एस.वर्ड व एम.एस.एक्सेलची सामान्य वैशिष्ट्ये विशद करा. २०
४. (अ) शिक्षणामधील कल्पित (virtual) अध्ययनाचे महत्त्व विशद करा. १०
(ब) उपगृहीय संप्रेषण म्हणजे काय ते सांगून शिक्षणामध्ये उपगृहीय संप्रेषणाचे फायदे लिहा. १०
५. 'स्वयं सहाय्य अनुदेशन स्वयं अध्ययनाला प्रभावित करते'. वैशिष्ट्य, प्रकार व फायद्यांसह या वाक्याचे उदाहरणासह समर्थन करा. २०
६. शिक्षणामध्ये माहिती संप्रेषण व तंत्रज्ञानाची संकल्पना स्पष्ट करून त्याची व्याप्ती लिहा. २०
७. पॉवर पॉइंट प्रेझेंटेशन मधील पद्धती (stages) स्पष्ट करून तुमच्या विषयामध्ये याचा उपयोग कशाप्रकारे कराल ? २०
८. खालीलपैकी कोणत्याही चारवर टिपा लिहा :— २०
  - (अ) इ-लर्निंग मध्ये संप्रेषण तंत्रज्ञानाचा उपयोग

M.A. Education Part -II / Information & Communication technology

V-L-1st-Hf-Ex-12-BB-82

Con. 3105(a)-12.

2
(REVISED COURSE)

HP-3507

(3 Hours)

[Total Marks : 80]

N.B. : (1) Answer any four questions.
(2) Each question carries 20 marks.

1. Explain the concept and need of ICT in education. 20
2. What is constructivism ? Explain with examples how the theory of constructivism can be applied to ICT. 20
3. Describe the concept of Instructional Design. Explain any one model of instructional Design in detail. 20
4. Define C.A.I., Explain the preparation and evaluation of CAI package. 20
5. Define the concept of Programme Learning Material. Explain it's types with appropriate example. 20
6. Explain the emerging research trends in ICT. 20
7. Explain the function of Synchronous and Asynchronous mode of Internet Communication in learning. 20
8. Write short notes on any four of the following questions :— 20
  - (a) Features of self learning material.
  - (b) Concept of educational technology.
  - (c) Stages of Instructional Design.
  - (d) Application of Behaviourism theory of learning to ICT
  - (e) Concept of Educational Portals.
  - (f) Computer software.

(मराठी रूपांतर)
(सुधारित अभ्यासक्रम)

(३ तास)

(एकूण गुण : ८०)

सूचना : (१) कोणतेही चार प्रश्न सोडवा.

(२) प्रत्येक प्रश्नाला २० गुण आहेत.

१. माहिती संप्रेषण तंत्रज्ञानाची संकल्पना स्पष्ट करून त्याची आवश्यकता स्पष्ट करा. २०
२. ज्ञानरचनावाद म्हणजे काय ते सांगून ज्ञानरचनावादाचा सिद्धांत माहिती संप्रेषण तंत्रज्ञानामध्ये कशाप्रकारे उपयोग होतो हे उदाहरणासह स्पष्ट करा. २०
३. शैक्षणिक आराखडा (Instructional Design) ही संकल्पना स्पष्ट करून शैक्षणिक आराखड्याची कोणतीही एक आकृति स्पष्ट करा. २०
४. संगणक साहाय्यित अनुदेशन म्हणजे काय ते सांगून संगणक साहाय्यित अनुदेशन बाबीकरिता तयारी व मूल्यमापन स्पष्ट करा. २०
५. 'क्रमवित अनुदेशन साहित्य' ही संकल्पना स्पष्ट करून त्याचे प्रकार उदाहरणासह स्पष्ट करा. २०
६. माहिती संप्रेषण तंत्रज्ञानामधील सूचना व संप्रेषण संशोधन उदित प्रवाह स्पष्ट करा. २०
७. समकालिन व असमकालिन अध्ययनाचे कार्य स्पष्ट करून संप्रेषणातील आंतरजाल पद्धत शिक्षणामध्ये स्पष्ट करा. २०

44 : 1st half.12-AM(t)

Con. 3106(a)-12.

Education
Paper - VII / VIII -
3

(REVISED COURSE)

(3 Hours)

Guidance and
Counseling (Revised)
HP-3510

[Total Marks : 80

- N.B. :** (1) Attempt any **four** questions.
(2) **All** questions carry **equal** marks.

1. What is guidance ? Explain it's types with examples. 20
2. Who is a slow learner ? How can you guide a slow learner ? 20
3. Describe the nature and scope of vocational guidance. Explain the factors affecting vocational choice. 20
4. Explain the concept and note of interest inventories in guidance. 20
5. Explain the types of counselling with it's interdependency. 20
6. What is counselling ? Explain the legal and ethical considerations in counselling. 20
7. What do you mean by Life Style Planning ? Explain the role of counselling in lifestyle planning. 20
8. Write short notes on any **four** of the following questions :— 20
  - (a) Conflict resolution
  - (b) Importance of job satisfaction
  - (c) Scope of guidance
  - (d) Skills of a counsellor
  - (e) Concept of mental health
  - (f) Areas of guidance.

[TURN OVER

M.A. (Part I & II)
 P4 Exam Oct 11 16
 Education paper II/III: History of Education (Rev)
 Con. 4349-11.
 CP-6054
 23/11/11
 (3 Hours) Oct-2011 [Total Marks : 80]

N.B. : (1) Attempt any **four** questions.
 (2) **All** questions carry **equal** marks.

1. Explain the main features of Islamic Education. How was the student-teacher relationship during this period ?
2. Describe 'Self Learning' during vedic period. What were the important duties of the students during this period ?
3. What is the impact of Globalization on Higher Education ? Explain in detail.
4. What were the objectives of National Focus Committee ? How has this committee contribute to the field of education ?
5. What important recommendations were given by the Woods Despatch of 1854 ? Explain.
6. What are problems of the present examination system ? What reforms can be brought about in the examination system ?
7. Explain the main recommendations of Education Commission 1964-66 in detail.
8. What efforts were done for teacher's training and technical education during 1921-1937 ?

(मराठी रुपांतर)

सूचना : (१) कोणतेही चार प्रश्न सोडवा.
 (२) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

१. इस्लामी शिक्षणाची मुख्य वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा. त्या काळात विद्यार्थी शिक्षक संबंध कसा होता ?
२. वैदिक काळातील 'स्वयं अध्ययन'चे वर्णन करा. ह्या काळात विद्यार्थ्यांची मुख्य कोणती कर्तव्ये होती ?
३. जागतिकीकरणचे उच्च शिक्षणावर काय प्रभाव पडला आहे, ते स्पष्ट करा.
४. राष्ट्रीय फोकस आयोगाची उद्दिष्टे कोणती ? ह्या आयोगानी शिक्षण क्षेत्रात कशा प्रकारे योगदान केला आहे ?
५. १८५४ च्या वुड डिसपॅचने कोणत्या मुख्य सुझाव दिले आहेत ? स्पष्ट करा.
६. वर्तमान परीक्षा पद्धतीची कोणत्या समस्या आहेत ? परीक्षा पद्धतीमध्ये कोणत्या सुधारणांची आवश्यकता आहे ?
७. शिक्षा आयोग १९६४-६६ चा मुख्य सुझाव सविस्तर स्पष्ट करा.
८. १९२१-३७ ह्या काळात शिक्षक प्रशिक्षण व तकनीकी शिक्षण, ह्या साठी कोणते प्रयत्न केले गेले ?

M.A. (part I & II)
 Education - paper IX - Information & Communication Technology
 PR-Oct. (1) 23
 Con. 5264(a)-11. Paper VII/VIII - Information & Communication Technology (Old)
 CP-9156-9157
 (OLD COURSE) Technology (Rev)

(3 Hours)

[Total Marks : 80

03/12/11

N.B. : (1) Answer any **four** questions.
 (2) All questions carry **equal** marks.

1. Define Information and Communication Technology. What is the importance of ICT in the present times ?
2. Explain various types of communication in detail. How can technology be used during communication process ?
3. How is a web page created ? What are the various elements of a web-page ?
4. What is simulation ? What are the advantages of simulation ? Give five examples in detail where simulation can be used.
5. "Use of Internet is essential for teacher's in today's time". Justify.
6. Explain the distinctive features of self-Instructional Material in detail.
7. Discuss the various emerging trends in ICT in detail.
8. Write short notes on any **four** of the following :-
  - (a) Concept of CAI
  - (b) Any Four Features of MS Excel
  - (c) Benefits from Satellite Communication
  - (d) Goals of e-learning
  - (e) Berlo model of Communication.
  - (f) E-mail.

[TURN OVER

सूचना : (१) कोणतेही चार प्रश्न सोडवा.
(२) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

१. सूचना व संप्रेषण प्राधौगिकीची व्याख्या द्या. वर्तमान संदर्भात सूचना व संप्रेषण प्राधौगिकीचे काय महत्त्व आहे ?
२. विविध प्रकारच्या संप्रेषणा स्पष्ट करा. संप्रेषण प्रक्रियेत कोणत्या प्रविधीचे उपयोग होऊ शकतात ?
३. वेब-पेजची निर्मिती कशा प्रकारे होते ? वेब-पेजचे विविध घटक कोणते ?
४. अभिरूप म्हणजे काय ? अभिरूपचे कोणते फायदे आहेत ? सविस्तर पाच उदाहरणे द्या जिथे अभिरूपचा उपयोग होऊ शकतो.
५. "वर्तमान परिस्थितीत आंतरजाळचे उपयोग शिक्षकांसाठी अनिवार्य आहे" न्यायोचित करा.
६. स्वयम् अनुदेशन पद्धतीची मुख्य लक्षणे सविस्तर स्पष्ट करा.
७. सूचना व संप्रेषण प्रविधीत उदित प्रवाहांची चर्चा करा.
८. कोणत्याही चारांवर थोडक्यात लिहा :-
  - (अ) संगणक आधारित अनुदेशनाची संकल्पना
  - (ब) एम्. एस्. एक्सलची कोणतीही चार लक्षणे
  - (क) उपग्रह संप्रेषणचे फायदे
  - (ड) इ-अध्ययनचे ध्येय
  - (इ) संप्रेषणचे बेरलो प्रतिमान
  - (फ) ई-मेल.

M.A. Education Part-II / ICT

PR-Oct. (1) 77

Con.5264(a)-11.

3

CP-9157

(REVISED COURSE) - Oct 2011

(3 Hours)

[Total Marks : 80

N.B. : (1) Answer any **four** questions.
(2) **All** questions carry **equal** marks.

1. Explain with examples how can Theorie's Behaviourism and Constructivism be applied to IO T.
2. Discuss the historical perspective of Educational Technology. What are the emerging trends in Educational Technology.
3. Define C.A.I. Explain the preparation and evaluation of CAI package.
4. Explain programmed learning material. Explain its type with appropriate examples.
5. Give some areas, where research needs to be conducted in I.C.T. What are problems that create barriers in research process of ICT.
6. What is the meaning of 'Educational Portals' ? How are they useful in the process of teaching and learning both ?
7. Explain the concept of ID. Explain any one model of Instructional Design in detail.
8. Write short notes on any **four** :-
  - (a) Features of Self Learning Material
  - (b) C.B.T. – Characteristics and Uses
  - (c) Factor's affecting the Process of Learning Through ICT
  - (d) Difference between Synchronous and Asynchronous Learning
  - (e) Learning Environment
  - (f) Internet – uses in Education.

[TURN OVER

M.A. Education Part-II - ICT

PR-Oct. (1) 78

Con. 5264-CP-9157-11.

4

(मराठी रूपांतर)

सूचना : (१) कोणतेही चार प्रश्न सोडवा.
(२) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

१. सोदाहरण स्पष्ट करा की व्यवहारवाद व ज्ञानरचनावाद उपपत्तीचा उपयोग सूचना व संप्रेषण प्रविधी मध्ये कशा प्रकारे होतो ?
२. शैक्षणिक प्रविधीचे ऐतिहासिक चित्रण (perspective) ची चर्चा करा. शैक्षणिक प्रविधी मध्ये उदयोन्मुख प्रवाह कोणते ?
३. सी. ए. आय ची व्याख्या करा. सी. ए. य. कार्यक्रम (पॅकेज) ची निर्मिती व मुल्यांकन स्पष्ट करा.
४. अभिक्रमिit अध्ययन सामग्री स्पष्ट करा. याचे प्रकार उचित उदाहरणांसह स्पष्ट करा.
५. सूचना व संप्रेषण प्रविधीमध्ये संशोधन होऊ शकत. असलेल्या क्षेत्रांची नावे सांगा. सूचना व संप्रेषण प्रविधीमध्ये संशोधन करताना कोणत्या समस्या अडथळे निर्माण करतात ?
६. शैक्षणिक प्रवेशद्वार (Educational Portals) म्हणजे काय ? अध्यापन व अध्ययन दोन्ही प्रक्रियेत हे कशाप्रकारे उपयोगी ठरतात ?
७. अनुदेशनात्मक संरचनेची संकल्पना स्पष्ट करा. अनुदेशनात्मक संरचनेचे कोणतेही एक प्रतिमान सविस्तर स्पष्ट करा.
८. खालीलपैकी कोणत्याही चारांवर संक्षिप्त टिप्पणी लिहा :-
  - (अ) स्वयम् अध्ययन सामग्रीची वैशिष्ट्ये.
  - (ब) सी. बी. टी. - विशेषता व उपयोग
  - (क) सूचना व संप्रेषण प्रविधी द्वारा अध्ययन प्रक्रियेवर, प्रभाव टाकणारे घटक
  - (ड) समकालिक (synchronous) व असमकालिक (asynchronous) अध्ययनामधील फरक
  - (इ) अध्ययन पर्यावरण
  - (फ) आंतरजाळ शिक्षणात उपयोग.

11/11/22

(REVISED COURSE)

(3 Hours)

[Total Marks : 80]

N.B. : (1) Attempt any **four** questions.(2) All questions carry **equal** marks.

M.A. Education Part-II / Economics of Education

1. Explain the meaning, definition, scope and importance of Economics of Education. Why is Education considered as "Industry" ?
2. Explain Unit Cost of Education and its application different levels.
3. What do you mean by 'Interpretation' and 'evaluation' of 'rates of return on investment' in Education ? What is cost consciousness in Education ?
4. What are the different sources of finance of Education. Discuss the problem of capitation fee.
5. What allocation of funds have been given to Education in different five years plans. What the relation between educational expenditure and national economy ?
6. Explain, 'Human Resource Development through education'. What are the different problems that arise in this process ?
7. What do you mean by Internal and External efficiency of education ? Explain the significance of wastage in education.
8. Write short notes on any **four** of the following :—
  - (a) Educational Equity,
  - (b) Correlation Approach of Economic Growth,
  - (c) Concept of economic development and economic growth,
  - (d) Cost effectiveness Analysis in Education,
  - (e) Education as individual investment,
  - (f) Resource mobilization.

(मराठी रूपांतर)

सूचना : (१) कोणतेही चार प्रश्न सोडवा.

(२) प्रत्येक प्रश्नास समान गुण आहेत.

१. शैक्षणिक अर्थशास्त्राचा अर्थ, परिभाषा, व्याप्ति व महत्त्व स्पष्ट करा. शिक्षण उद्योग म्हणून का ओळखला जातो ?
२. शिक्षण घटक मूल्य (Unit Cost of Education) स्पष्ट करा. ह्याचा उपयोजन कोणत्या विविध स्वरांवर केला जातो ?
३. 'शिक्षण गुंतवणूक परतावा दर'च्या 'अर्थबोध' व 'मूल्यांकन' म्हणजे काय ? शिक्षणात मूल्य जाणीव म्हणजे काय ?
४. वित्ताचे विविध स्रोत कोणते ? कॅपीटेशन शुल्काच्या समस्येची चर्चा करा.
५. विविध पंचवार्षिक योजनेत शिक्षणासाठी किती निधी देण्यात आला आहे ? शैक्षणिक खर्च व राष्ट्रीय अर्थव्यवस्थामधील संबंध स्पष्ट करा.
६. शिक्षणाद्वारे मानव संसाधन विकास स्पष्ट करा. हे विकसित करताना कोणत्या समस्या आढळतात ?
७. शिक्षणाची आंतरिक व बाह्य कार्यक्षमता म्हणजे काय ? शिक्षणात अपवय (wastage) चे महत्त्व स्पष्ट करा.
८. कोणत्याही चारांची थोडक्यात उत्तरे लिहा :—
  - (अ) शैक्षणिक समानता,
  - (ब) आर्थिक विकासाचा सहसंबंध उपागम,
  - (क) आर्थिक विकास व आर्थिक वृद्धिची संकल्पना,
  - (द) शिक्षणात मूल्य-उभात तिष्ठलेखन

Con. 2865 (a)-11.

Guid & Counselling
M.A. Education Part-II / Guidance & Counselling

3

BR-8250

(REVISED COURSE) - April 2011

(3 Hours)

[Total Marks : 80

- N.B. : (1) Answer any **four** questions.
(2) All questions carry **equal** marks.

- How can guidance help learning disable and disadvantaged groups ? Explain in detail.
- Explain the meaning characteristics and need for Mental Health. Discuss the role of guidance personal in promoting and preserving Mental Health.
- Define "Guidance" state its type. Describe the various areas where knowledge of guidance can be applied.
- Explain the concept of Counselling. Discuss the different types of Counselling in detail.
- Explain the need and sources of Occupational Information. Discuss method of collection, filing, classification and dissemination of Occupational Information.
- What is the meaning of intervention strategies ? Explain Rational Emotive Therapy as an intervention strategy.
- Explain in details testing Tools and Techniques other than Psychological Tests used for Guidance and Counselling.
- Write short notes on any **four** :—
  - Reasons for Stress
  - Stages of Counselling
  - Ethical consideration in Counselling
  - Individual and Group Guidance
  - Factors affecting Vocational Choice
  - Counselling for HIV.

[TURN OVER

८. कायत्याहा चारावर याडव्यात लहा :--

(अ) शिक्षण क्षेत्रात WWW चे उपयोग	(ड) अभिरूप अध्ययनच्या मर्यादा
(ब) संगणक अभिरूपचे फायदे	(इ) शाब्दिक/अशाब्दिक संग्रक्षण
(क) दैनिक जीवनात सूचना व संग्रक्षण प्रविधीचे महत्त्व	(फ) मॅसेज बोर्डचा शिक्षणात उपयोग.

M.A. Education Part-II / Guidance & Conselling

40 : 1st half, 11-AM(I)

Con. 2865(a)-BR-8250-11.

4

(मराठी रूपांतर) - April 2011

सूचना : (१) कोणतेही चार प्रश्न सोडवा.
(२) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

१. 'मार्गदर्शन' अध्ययन अक्षम व वंचित समूहांना कशा प्रकारे मदत करतील ? सविस्तर स्पष्ट करा.
२. मानसिक स्वास्थ्याचा अर्थ, वैशिष्ट्ये व आवश्यकता स्पष्ट करा. मानसिक स्वास्थ्य विकास व संरक्षणामध्ये मार्गदर्शन कर्मचाऱ्यांच्या भूमिकेची चर्चा करा.
३. 'मार्गदर्शन' ची व्याख्या द्या. त्याचे प्रकार सांगा. ज्या विशिष्ट क्षेत्रात 'मार्गदर्शन'च्या ज्ञानाचा उपयोग होऊ शकतो त्याचे वर्णन करा.
४. समुपदेशनाची संकल्पना स्पष्ट करा. विभिन्न प्रकारच्या समुपदेशनाची सविस्तर चर्चा करा.
५. व्यवसायिक माहितीची आवश्यकता व स्रोत स्पष्ट करा. व्यवसायिक माहिती एकत्रीकरण, पंजीकरण (filling), वर्गीकरण व वितरणाच्या विविध पद्धतींची चर्चा करा.
६. हस्तक्षेपण क्षेत्रनीती म्हणजे काय ? हस्तक्षेपण क्षेत्रनीती म्हणून तार्किक, भावनिक चिकित्सा (Rational Emotive Therapy) स्पष्ट करा.
७. मार्गदर्शन व समुपदेशनामध्ये मानशास्त्रीय कसोटी व्यतिरिक्त इतर साधन व तकनीकी कसोट्या सविस्तर स्पष्ट करा.
८. खालीलपैकी कोणत्याही चारांवर संक्षिप्त टिपा लिहा :-
  - (अ) ताण-तणावाची कारणे
  - (ब) समुपदेशनाच्या अवस्था
  - (क) समुपदेशनाच्या नैतिक बाबी
  - (ड) वैयक्तिक व समूह मार्गदर्शन
  - (इ) व्यवसायिक आवडीला प्रभावित करणारे घटक
  - (फ) एच. आई. व्ही. साठी समुपदेशन.

VT-April-11- 91

Con. 2412-11.

M A Part I & II
Education - Paper V / VI
History of Education
(REVISED COURSE) - April 2011

April 2011

BR-7577

(3 Hours)

[Total Marks : 80

N.B. : (1) Attempt any four questions.
(2) All questions carry equal marks.

1. Explain the main features of Islamic Education. How did the Maktabas and Madaras impart education during this era ?
2. Compare Buddhist and Brahminical Education System.
3. Explain the purpose of studying vedas during the vedic period. Is the knowledge of veda still relevant ?
4. "Macaulay's Minutes is a historic document in the field of Education" – Comment.
5. What do you mean by wastage and stagnation ? How can this problem be solved ?
6. Explain the Millennium Development Goal given by UNESCO. Why should this be studied in detail ?
7. Explain the main features of University Commission 1902.
8. Which important aspects were discussed in the National Commission on Teachers 1999 ?

(मराठी रूपांतर)

सूचना : (१) कोणतेही चार प्रश्न सोडवा.
(२) प्रत्येक प्रश्नास २० गुण आहेत.

१. इसलामी शिक्षणाची मुख्य वैशिष्टे स्पष्ट करा. ह्या काळात 'मकतब' व 'मदरसे' मध्ये कशा प्रकारे शिक्षण दिले जात असे ?
२. बौद्ध आणि वैदिक शिक्षण पद्धतिची तुलना करा.
३. वैदिक काळात वेद अभ्यास करण्याचे हेतु स्पष्ट करा. वेद ज्ञान आजपण प्रासंगिक आहे का ?
४. 'मॅकालेचे मिनिट शिक्षण क्षेत्रात एक ऐतिहासिक दस्तावेज आहे' – टिप्पणी करा.
५. 'स्थगन' व 'अपव्यय' म्हणजे काय ? ह्या समस्यांचे निराकरण कशा प्रकारे होऊ शकते ?
६. युनेस्कोच्या 'सहास्राब्दी विकास ध्येय' स्पष्ट करा. ह्या ध्येयांचा सविस्तर अभ्यास करणे का आवश्यक आहे ?
७. १९०२ च्या विश्वविद्यालय आयोगाची मुख्य वैशिष्टे स्पष्ट करा.
८. १९९९ च्या शिक्षकांच्या राष्ट्रीय आयोगामध्ये कोणत्या महत्त्वपूर्ण घटकांवर चर्चा झाली ?

*****

74-mk : 1stHf-11.

Con. 2838 & (a)-11.

MA Part I & II May 2011
Education - Paper IX

(OLD COURSE)

BR-8219-8220

(3 Hours)

[Total Marks : 80

- N.B. (1) Answer any **four** questions.
(2) All questions carry **equal** marks.

- Describe the need and importance of ICT in education with special reference to curriculum, role of teacher and methods of teaching.
- "Use of Multi Media in learning requires careful planning and skillful execution for desired result." Justify.
- Explain the various features of MS Power point in detail.
- "Networking has revolutioned the teaching"— Explain with reference to E.learning.
- Describe the factors to be considered in the development of Self Instructional Material (SIM).
- Explain concept, mode and advantages of Computer Assisted Instruction.
- Elaborate the essential elements required for creating a web-page.
- Attempt briefly any **four** :—
  - Uses of WWW in the field of Education
  - Advantages of Computer Simulation
  - Importance of ICT in daily life
  - Limitation of Virtual learning
  - Verbal/Non Verbal Communication
  - Application of Message Board in Education.

(मराठी रूपांतर)

- सूचना : (१) कोणतेही चार प्रश्न सोडवा.
(२) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

- अभ्यासक्रम, शिक्षकाची भूमिका व अध्यापन पद्धतीच्या संदर्भात सूचना व संप्रेषण प्रविधीची आवश्यकता व महत्त्व ह्याचे वर्णन करा.
- 'योग्य परिणामासाठी, अध्ययना मध्ये मल्टीमिडियाचा उपयोग सावध नियोजन व कौशल्यपूर्ण क्रियान्वनची मागणी करतो' -- त्याचोचित करा.
- एमएस पावर पॉइंटची विविध वैशिष्टे सविस्तर स्पष्ट करा.
- 'नेटवर्किंगमुळे अध्यापनात क्रांतिकारक बदल झाला आहे' -- इ-अध्ययनच्या संदर्भात स्पष्ट करा.
- स्वयम् अध्ययन सामग्री विकसित करताना, कोणते घटक लक्षात ठेवायला पाहिजे, त्याचे वर्णन करा.
- संगणक सहाय अनुदेशनची संकल्पना, माध्यम व फायदे स्पष्ट करा.
- वेबपेजची निर्मिती करताना आवश्यक घटकांची सविस्तर चर्चा करा.
- कोणत्याही चारांवर थोडक्यात लिहा :--

(अ) शिक्षण क्षेत्रात WWW चे उपयोग	(ड) अभिरूप अध्ययनच्या मर्यादा
(ब) संगणक अभिरूपचे फायदे	(इ) शास्त्रिक/अशास्त्रिक संप्रेषण
(क) दैनिक जीवनात सूचना व संप्रेषण प्रविधीचे महत्त्व	(फ) मॅसेज बोर्डचा शिक्षणात उपयोग.

[TURN OVER

M.A. Education Part -II / ICT

75-mk : 1stHf-11.

Con. 2838(a)-11.

2

BR-8220

(REVISED COURSE) - April 2011

(3 Hours)

[Total Marks : 80

N.B. (1) Answer any four questions.

(2) All questions carry equal marks.

1. Explain the concept of Information Technology, Communication Technology and Instructional Technology. Discuss the need and significance of ICT in education.
2. Discuss Learner characteristics. Explain how can constructivism be applied to ICT.
3. What are "Instructional Designs" ? Explain the ADDIE Model of Instructional Design in detail.
4. Explain Internet Tools, Search Engines and Browsers. Discuss how Internet Resources will be applied to Education.
5. "The self learning materials are the need of the hour". Discuss.
6. What are the emerging research trends in ICT ? Discuss with appropriate examples.
7. Explain 'Online Learning'. How can it be useful for non-formal learning ? How can online evaluation be conducted ?
8. Write short notes on any four of the following :—
  - (a) Adult Learning Styles
  - (b) Learning Environment
  - (c) Levels of Instructional Design
  - (d) Synchronous mode of Internet Communication
  - (e) Education Portal
  - (f) Characteristics of CAI.

(मराठी रूपांतर)

सूचना : (१) कोणतेही चार प्रश्न सोडवा.

(२) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

१. सूचना प्रविधी, संप्रेषण प्रविधी व अनुदेशन प्रविधीची संकल्पना स्पष्ट करा. शिक्षणामध्ये सूचना व संप्रेषण प्रविधीची आवश्यकता व महत्त्व स्पष्ट करा.
२. अध्येयतेची वैशिष्ट्यांची चर्चा करा. स्पष्ट करा. ज्ञान रचनावाद (constructivism) चा उपयोग, सूचना व संप्रेषण प्रविधी मध्ये कशाप्रकारे केला जाईल ?
३. अनुदेशनात्मक संरचना म्हणजे काय ? अनुदेशनात्मक संरचनेचे एडी प्रतिमान (ADDIE) सविस्तर स्पष्ट करा.
४. आंतरजाळ साधने, सर्च इंजिन व ब्राऊझर स्पष्ट करा. शिक्षणामध्ये आंतरजाळ साधनांचा उपयोग कशाप्रकारे केला जाईल, ह्याची चर्चा करा.
५. "स्वयम् अध्ययन सामग्री घटकेची गरज आहे" -- टिप्पणी करा.
६. सूचना व संप्रेषण प्रविधीमध्ये उदयोन्मुख संशोधन प्रवाह कोणते ? योग्य उदाहरणांसह चर्चा करा.
७. ऑन-लाइन अध्ययन स्पष्ट करा. न-औपचारिक शिक्षणामध्ये हा कशाप्रकारे उपयोगी होऊ शकतो ? ऑन-लाइन मूल्यांकन कशाप्रकारे आयोजित केला जातो ?
८. खालीलपैकी कोणत्याही चारांवर संक्षिप्त टिपा लिहा :--
  - (अ) वयस्क अध्ययन शैली
  - (ब) अध्ययन पर्यावरण
  - (क) अनुदेशनात्मक संरचनेचे विविध स्तर
  - (ड) आंतरजाळ संप्रेषणाचे समकालिक माध्यम
  - (इ) शिक्षण प्रवेशद्वार (Educational Portal)

P4-Exam-May-11-122

Con. 2605 (a)-11.

M.A. Education Part - III
Economics of Education2
(REVISED COURSE) - April 2011
(3 Hours)

BR-7761

[Total Marks : 80]

N.B. : (1) Attempt any five questions.
(2) All questions carry equal marks.

1. Explain meaning, scope and importance of Economics of Education in detail.
2. What is the meaning of "Unit Cost of Education". How is it applied to General Education ? Give examples.
3. Discuss the need for man-power planning. Explain human capital and its relation to other form of resource and need for retraining.
4. What are the various sources of finance for education ? Describe in detail with examples.
5. Why is educational equity important ? What are the measures of educational equity ?
6. Explain the Wage-differential Approach and Residual Approach in detail.
7. What is the meaning of Cost Effectiveness Analysis in Education ? State the difference between Cost-Benefit and Cost-Effectiveness.
8. Write short notes on any four of the following :-
  - (a) Absorption of educated man-power
  - (b) Cost-consciousness
  - (c) Educational expenditure and national economy
  - (d) Problem of demand and supply of teachers
  - (e) Types of Economic Wastage
  - (f) Tools to assess the equity and income distribution.

(मराठी रूपांतर)

१. शैक्षणिक अर्थशास्त्रचे अर्थ, व्याप्ति व महत्त्व सविस्तर स्पष्ट करा.
२. 'शिक्षणाच्या प्रति एकक (Unit) मूल्य म्हणजे काय ? सामान्य शिक्षणात ह्याचे उपयोजन कशा प्रकारे केले जाते ? उदाहरणे द्या.
३. मानवसंसाधन नियोजनच्या आवश्यकतेची चर्चा करा. मानव निधी स्पष्ट करा. दसऱ्या संसाधन व पुनर्प्रशिक्षणाशी मानवनिधीचे संबंध स्पष्ट करा.
४. शिक्षणात वित्ताचे विविध स्रोत कोणते ? सोदाहरण सविस्तर स्पष्ट करा.
५. शैक्षणिक समानता महत्त्वाचे का आहे ? शैक्षणिक समानतेसाठी विविध उपाययोजना कोणत्या ?
६. 'पगार-भेद उपागम' (Wage-differential Approach) आणि अवशिष्ट उपागम (Residual Approach) सविस्तर स्पष्ट करा.
७. 'मूल्य-प्रभाव विश्लेषण' म्हणजे काय ? मूल्य-फायदा व मूल्य प्रभावमध्ये फरक सांगा.
८. खालीलपैकी कोणत्याही चारांवर लिहा :-
  - (अ) शिक्षित मानव संसाधनचे समावेशीकरण
  - (ब) मूल्य-जागरूकता/मूल्य-भान
  - (क) शैक्षणिक खर्च व राष्ट्राची अर्थव्यवस्था
  - (ड) शिक्षकांची मागणी व पुरवठा
  - (इ) भिन्न प्रकारचे आर्थिक अपव्यय
  - (फ) समानता व आय विभाजन मूल्यांकाचे विविध साधन.

P4-Exam.-May-11-121

MA Part I & II
Education - Paper VI

April 2011

Con. 2605 & (a)-11.

(OLD COURSE)

BR-7760-7761

(3 Hours)

[Total Marks : 80

N.B. : (1) Answer any **four** questions.

(2) **All** questions carry **equal** marks.

1. What is the meaning of Investment ? Explain education as national investment.
2. Explain the meaning, nature and principles of economic development.
3. "Privatization has led to commercialization of education". Discuss.
4. What is the meaning of Efficiency ? How would you measure External and Internal Efficiency of education system.
5. How does political ideology influence politics and education system ? Give proper illustration.
6. Define "Policy". Discuss the modes of generation of policy.
7. State the various sources of policies. Explain each of them in detail.
8. Write short notes on any **four** :-
  - (a) Problems due to brain drain
  - (b) Importance of Human Resource Development
  - (c) Concept of unemployment
  - (d) Scope of Politics
  - (e) Globalization
  - (f) Trends in Politics of education.

(मराठी अनुवाद)

१. गुंतवणुक म्हणजे काय ? शिक्षण एक आर्थिक गुंतवणुक म्हणून स्पष्ट करा.
२. शैक्षणिक अर्थशास्त्राचा अर्थ, स्वरूप व तत्त्वे स्पष्ट करा.
३. 'खाजगीकरणामुळे शिक्षणाचे बाजारीकरण होत आहे' - चर्चा करा.
४. 'योग्यता' म्हणजे काय ? शैक्षणिक प्रणालीच्या बाह्य व आंतरिक योग्यतेचे मापन कशा प्रकारे कराल ?
५. राजकीय विचारधारा राजकारण व शिक्षण, दोन्हींना कशा प्रकारे प्रभावित करतात ? सोदाहरण स्पष्ट करा.
६. धोरणनिश्चीतीची व्याख्या द्या. धोरण निश्चीतीच्या विविध माध्यमांची चर्चा करा.
७. विविध धोरण स्रोत लिहा. प्रत्येक धोरण स्रोताची सविस्तर चर्चा करा.
८. कोणत्याही चारांवर थोडक्यात लिहा :-
  - (अ) बुद्धि पलायनामुळे उत्पन्न होणाऱ्या समस्या
  - (ब) मानव संसाधन विकासचे महत्त्व
  - (क) बेरोजगारीची संकल्पना
  - (ड) राजनीतिशास्त्राची व्याप्ती
  - (इ) जागृतीकरण
  - (फ) शैक्षणिक राजनीतिशास्त्रामधील प्रवाह.

[TURN OVER

MA (Part I & II) Edu. - Paper IV - Teacher Edu.

VT-F.H.Exam. April.-12-34

Con. 3046-12.

HP-3410

(3 Hours)

[Total Marks : 80

24/4/12

N.B. : (1) Attempt any **three** questions from Q. Nos. 1 to 7.(2) Question No. 8 is **compulsory**.(3) All questions carry **equal** marks.

1. (a) What is the meaning of Teacher Education ? Discuss the objectives of Teacher Education. 10
(b) Explain the role and functions of SCERT, as the state-level agency of Teacher Education. 10
2. (a) Explain the concept of Globalization. What are its key features ? 10
(b) Explain the scope of research in Teacher Education. 10
3. (a) Discuss the objectives of Teacher Education for preparation of Teachers in Higher Education. 10
(b) What is co-operative learning ? Discuss its advantages. 10
4. (a) Explain the concept of autonomy in Education. Describe the types of autonomy. 10
(b) Discuss the implications for the pre-service Teacher Education at elementary level. 10
5. (a) Explain the characteristics of Quality with respect to Teacher Education. 10
(b) Describe the growth of Teacher Education in Independent India. 10
6. (a) Explain the role and competencies required of the teacher at the secondary level. 10
(b) What is professionalism ? Why is it essential for the teacher-educators to develop the professionalism ? 10
7. (a) Explain the meaning of performance appraisal. What are the criteria of teacher's performance appraisal ? 10
(b) Explain the role and functions of UNESCO for Teacher training. 10
8. Answer briefly :- (any **four**) 20
  - (a) Continuing Professional Teacher Development System
  - (b) Functions of UGC
  - (c) Objectives of NCERT
  - (d) Role of a teacher at the pre-primary level
  - (e) Advantages of Reflective Teacher Education
  - (f) Value-based teacher-education.

[TURN OVER

(मराठी रूपांतर)

(३ तास)

(एकूण गुण : ८०)

सूचना : (१) प्रश्न क्रमांक १ ते ७ पैकी कोणतेही तीन प्रश्न सोडवा.

(२) प्रश्न क्रमांक ८ सक्तीचा आहे.

(३) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

१. (अ) अध्यापक शिक्षण म्हणजे काय ? अध्यापक शिक्षणाच्या उद्दिष्टांची चर्चा करा. १०
(ब) अध्यापक शिक्षणाची राज्य-स्तरीय संस्था म्हणून एससीइआरटी (SCEPT) ची भूमिका आणि कार्ये स्पष्ट करा. १०
२. (अ) जागतिकीकरणाची संकल्पना स्पष्ट करा. त्याची मुख्य लक्षणे कोणती ? १०
(ब) अध्यापक शिक्षणातील संशोधनाची व्याप्ती स्पष्ट करा. १०
३. (अ) उच्च शिक्षणातील अध्यापक सज्जतेसाठीच्या अध्यापक शिक्षणाच्या उद्दिष्टांची चर्चा करा. १०
(ब) सहयोगी अध्ययन म्हणजे काय ? त्याच्या फायद्यांची चर्चा करा. १०
४. (अ) शिक्षणातील स्वायत्ततेची संकल्पना स्पष्ट करा. स्वायत्ततेच्या प्रकारांचे वर्णन करा. १०
(ब) प्राथमिक पातळीवरील सेवापूर्व अध्यापक शिक्षणाच्या संबंधाची चर्चा करा. १०
५. (अ) अध्यापक शिक्षणाच्या संदर्भातील दर्जाच्या गुणधर्मांची चर्चा करा. १०
(ब) स्वतंत्र भारतातील अध्यापक शिक्षणाच्या विस्ताराचे वर्णन करा. १०
६. (अ) माध्यमिक पातळीवरील शिक्षकाची भूमिका व त्यासाठी आवश्यक कौशल्ये स्पष्ट करा. १०
(ब) व्यावसायिकता म्हणजे काय ? शिक्षक-अध्यापकांसाठी व्यावसायिकता विकसित करणे का आवश्यक आहे ? १०
७. (अ) कृती मूल्यमापिकेचा अर्थ स्पष्ट करा. शिक्षकाच्या कृती-मूल्यमापिकेचे निकष कोणते ? १०
(ब) शिक्षक प्रशिक्षणातील युनेस्कोची भूमिका व कार्ये स्पष्ट करा. १०
८. थोडक्यात लिहा :- (कोणत्याही चारांवर) २०
  - (अ) निरंतर अध्यापक व्यावसायिक विकास
  - (ब) युजिसीची कार्ये
  - (क) एन्सीइआरटीची कार्ये
  - (ड) पूर्व-प्राथमिक स्तरावरील शिक्षकाची भूमिका
  - (इ) परवर्तित शिक्षक-शिक्षणाचे फायदे
  - (फ) मूल्याधिष्ठित अध्यापक शिक्षण.

M A (Part-I & II)
Education - P-I
Advanced Philosophy &
Sociology of Education

HP-3467

(3 Hours)

[Total Marks : 80
30/4/12]

- N.B. :** (1) Attempt any **three** questions from **each** section out of which Question Nos. 4 and 8 are **compulsory**.
(2) **Marks** are indicated against **each** question.

Section I

1. (a) Discuss the relationship between the following :— 7
 (i) Metaphysics and Education.
 (ii) Axiology and Education.
- (b) Enlist eastern philosophies of Education. State educational implication of any one of the eastern philosophy. 7
2. (a) Discuss Dr. Zakir Husain's contribution to Education. 7
 (b) Discuss educational implications of Jainism. 7
3. (a) What do you mean by Open Learning System ? Discuss emerging trends in open learning system. 7
 (b) Discuss the concept and need of Human Rights education. 7
4. Answer briefly any **three** of the following :— 12
 (a) Any two functions of Philosophy of Education.
 (b) Aims and objectives of Education during Islamic Period.
 (c) Classification of Values.
 (d) Need of Multicultural education.
 (e) Principles of Pragmatism.

Section II

5. (a) Explain the functions of Education in present context. 7
 (b) Explain open system approach to Sociology of Education. 7
6. (a) Enumerate the Phases and Stages of Professional Socialisation of Teacher. 7
 (b) Discuss the types and causes of social stratification. 7
7. (a) Explain the effects of Schooling in the following domains :— 7
 (i) Family (ii) Psychological Wellbeing.
 (b) What should be the methods of teaching and curriculum pattern for educating world citizens ? 7
8. Attempt briefly any **three** of the following :— 12
 (a) Need of Sociology of Education.
 (b) Drawbacks of Structural Functionalism.
 (c) Issues that need to be catered to, for increasing organizational capacity.
 (d) Liberal and Radical views on society.
 (e) Role of Teacher in Citizenship Education.

[TURN OVER]

Con. 3093-HP-3467-12.

2

(मराठी रूपांतर)

(३ तास)

(एकूण गुण : ८०)

- सूचना : (१) प्रत्येक विभागातून तीन प्रश्न सोडवा. यापैकी प्रश्न क्रमांक ४ आणि ८ अनिवार्य आहेत.
 (२) प्रत्येक प्रश्नासमोर गुण निर्देशित केले आहेत.

विभाग १

१. (अ) खालील तत्त्वज्ञानांच्या शाखांची चर्चा करा :-- ७
 (१) तर्कमीमांसा आणि शिक्षण. (२) मूल्यमीमांसा आणि शिक्षण.
 (ब) पौर्वात्य शिक्षणाचे तत्त्वज्ञान कोणते ते लिहा. ७
 कोणत्याही एका पौर्वात्य तत्त्वज्ञानाचे शैक्षणिक महत्त्व लिहा.
 २. (अ) डॉ. झकिर हुसेन यांच्या महत्त्वाच्या शैक्षणिक योगदानाची चर्चा करा. ७
 (ब) जैन शिक्षणाच्या शैक्षणिक फलितार्थाची सविस्तर चर्चा करा. ७
 ३. (अ) मुक्त अध्ययन प्रणाली म्हणजे काय ? मुक्त अध्ययन प्रणाली मधील उदयोन्मुख प्रवाहांची चर्चा करा. ७
 (ब) मानवी हक्क शिक्षणाची संकल्पना व गरज याची चर्चा करा. ७
 ४. खालीलपैकी कोणत्याही तीनवर थोडक्यात लिहा :-- १२
 (अ) शिक्षणाच्या तत्त्वज्ञानाची कोणतीही दोन कार्ये.
 (ब) इस्लाम काळातील शिक्षणाची ध्येये आणि उद्दिष्टे.
 (क) मूल्यांचे वर्गीकरण.
 (ड) बहुसांस्कृतिक शिक्षणाची गरज.
 (इ) व्यवहारवादाची तत्त्वे.

विभाग २

५. (अ) आजच्या संदर्भात शिक्षणाची कार्ये स्पष्ट करा. ७
 (ब) शैक्षणिक समाजशास्त्रातील मुक्त प्रणाली पद्धती स्पष्ट करा. ७
 ६. (अ) शिक्षकांच्या व्यावसायिक सामाजिकरणाचे टप्पे व पायऱ्या लिहा. ७
 (ब) सामाजिक स्तरीकरणाचे विभाग व कारणे यांची चर्चा करा. ७
 ७. (अ) शालेय शिक्षण अनुभवाचे परिणाम खालील संदर्भात स्पष्ट करा :-- ७
 (१) परिवार (२) मानसशास्त्रीय स्वास्थ्य.
 (ब) जागतिक नागरिकत्वासाठी अध्यापन पद्धती व अभ्यासक्रम रचना कशी असावी ? ७
 ८. खालीलपैकी कोणत्याही तीनवर थोडक्यात लिहा :-- १२
 (अ) शिक्षणात समाजशास्त्राची आवश्यकता.
 (ब) संरचनात्मक व्यावहारिकतावादाच्या त्रुटी.
 (क) व्यवस्थापकीय क्षमता वाढविण्यासाठी विचारात घेतले जाणारे मुद्दे.
 (ड) समाजाबद्दल उदारमतवादी आणि पुरोगामी यांची मते.
 (इ) जागतिक नागरिक शिक्षणात शिक्षकाची भूमिका.

Con. 2925(a)-12.

(REVISED COURSE)

HP-2295

(3 Hours)

[Total Marks : 80]

- N. B. : (1) Answer any four questions.
(2) All questions carry equal marks.

1. Explain the meaning, aim and scope of Comparative education. 20
2. Compare the educational system of United States of America (USA) with that of India. 20
3. Describe the Historical and Philosophical approach for doing research in Comparative study with appropriate example. 20
4. What is the meaning of "area-study" ? Explain the difference between Area-studies and Comparative studies. 20
5. Explain in detail the role of Government, Constitution and Private agencies in the administration of educational system. 20
6. What is Policy making ? Explain the use of Comparative education in Policy making. 20
7. Compare the organisation of the education system of India with China with reference to Primary Education. 20
8. Write short notes on any four of the following :— 20
  - (a) Historical development of Comparative Education
  - (b) Importance of Literature in Comparative Education
  - (c) Current status of Research in Comparative Education
  - (d) Sociological approach in Comparative Education
  - (e) Types of Comparative Studies in Education
  - (f) Economic problems of Education in India.

(मराठी रूपांतर)

(३ तास)

एकूण गुण : ८०

सूचना : (१) कोणतेही चार प्रश्न सोडवा.

(२) प्रत्येक प्रश्नाला समान गुण आहेत.

१. तुलनात्मक शिक्षणाचा अर्थ, ध्येय व व्याप्ती स्पष्ट करा. २०
२. संयुक्तराष्ट्र अमेरिका व भारत यांच्या शैक्षणिक प्रणालीची तुलना करा. २०
३. तुलनात्मक शिक्षणामध्ये संशोधनासाठी ऐतिहासिक व दर्शनशास्त्रीय उपागम योग्य उदाहरणासह स्पष्ट करा. २०
४. क्षेत्र अभ्यास म्हणजे काय ? क्षेत्र अभ्यास व तुलनात्मक अभ्यास यांमधील फरक स्पष्ट करा. २०
५. शिक्षणप्रणाली प्रशासनामध्ये सरकार, संविधान व खाजगी संस्थांची काय भूमिका आहे ? सविस्तर स्पष्ट करा. २०
६. धोरण निश्चिती म्हणजे काय ? धोरण निश्चितीमध्ये तुलनात्मक शिक्षणाचे महत्त्व स्पष्ट करा. २०
७. प्राथमिक शिक्षणाच्या संदर्भात भारत व चीन शिक्षण प्रणाली संघटनांमध्ये तुलना करा. २०
८. पुढीलपैकी कोणत्याही चारांवर टिपा लिहा :— २०
  - (अ) तुलनात्मक शिक्षणाचा ऐतिहासिक विकास,
  - (ब) तुलनात्मक शिक्षणामध्ये संदर्भसाहित्याचे महत्त्व,
  - (क) तुलनात्मक शिक्षणाच्या संशोधनातील सद्यस्थिती,
  - (ड) तुलनात्मक शिक्षणाचे समाजशास्त्रीय उपागम,
  - (इ) शिक्षणातील तुलनात्मक अभ्यासाचे प्रकार,
  - (फ) भारतातील शिक्षणाच्या आर्थिक समस्या.

Con. 5266(a)-11.

(REVISED COURSE) Dec 2011

(3 Hours)

[Total Marks : 80

- N.B. (1) Attempt any **four** questions.
(2) All questions carry **equal** marks.

Teacher Education

1. Define "Guidance". State its scope. Describe the various areas where knowledge of guidance can be applied.
2. Why is vocational guidance need of the hour ? Explain the concept of "Burnout" in career guidance.
3. State the need and sources of Occupational Information. Discuss method of Collection, Filing, Classification and Dissemination of Occupational Information.
4. Explain the concept of "Counselling". Discuss different types of counselling in detail.
5. What do you mean by 'Intervention' ? Explain 'Rational Emotive Therapy' in detail.
6. Explain the use of Sociometric Technique and Case Study as Psychometric Technique for Guidance and Counselling.
7. Define "Stress". What are different types of stress ? Explain Stress Management in detail.
8. Write short notes on any **four** :—
  - (a) Dyslexia
  - (b) Emotional and Social problems of Senior Citizens
  - (c) Meaning of job-satisfaction
  - (d) Counsellor's Role and Function
  - (e) Legal Considerations in Counselling
  - (f) Conflict Resolution.

(मराठी रूपांतर)

सूचना : (१) कोणतेही चार प्रश्न सोडवा.

(२) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

१. 'मार्गदर्शन'ची व्याख्या द्या. ह्याची व्याप्ति सांगा. ज्या विविध क्षेत्रात मार्गदर्शनाच्या ज्ञानाचा उपयोग केला जाऊ शकतो त्याचे वर्णन करा.
२. व्यावसायिक मार्गदर्शन सध्या का महत्त्वपूर्ण आहे ? पेशेसाठी मार्गदर्शन (Career Guidance) मध्ये 'बर्नआऊट' (burnout) ची संकल्पना स्पष्ट करा.
३. व्यावसायिक माहितीची आवश्यकता व स्रोत स्पष्ट करा. व्यावसायिक माहिती एकत्रिकरण, पंजीकरण (filing), वर्गीकरण व वितरण पद्धतींची चर्चा करा.
४. समुपदेशनची संकल्पना स्पष्ट करा. विविध प्रकारच्या समुपदेशनची चर्चा करा.
५. 'हस्तक्षेपण' म्हणजे काय ? तार्किक भावनिक चिकित्सा (Rational Emotive Therapy) चे सविस्तर वर्णन करा.
६. मार्गदर्शन व समुपदेशनसाठी समाजमिती तकनीकी व व्यक्ति वृत्ताचे उपयोग स्पष्ट करा.
७. 'ताण-तणाव'ची व्याख्या द्या. ह्याचे विविध प्रकार कोणते ? सविस्तर ताण-तणाव व्यवस्थापन स्पष्ट करा.
८. खालीलपैकी कोणत्याही चारांवर संक्षिप्त टिपा लिहा :--
  - (अ) भाषा अक्षमता
  - (ब) ज्येष्ठ नागरिकांच्या भावनिक व सामाजिक समस्या
  - (क) 'कार्य समाधान'चा अर्थ

*Advanced Philosophy & Sociology
of Education*

Con. 5240(a)-11.

3

CP-9096

(REVISED COURSE) - Dec 2011

(3 Hours)

[Total Marks : 100

- N.B. :** (1) Attempt any **three** questions from each section out of which question Nos. 4 and 8 are **compulsory**.
(2) **Marks** are indicated against **each** question.

Section I

1. (a) Explain the meaning and scope of philosophy of education. 7
(b) Discuss the principles and educational implications of philosophy of pragmatism. 7
2. (a) Discuss the educational contribution of Sri. Jiddu Krishnamurti. 7
(b) Discuss the role of education in the process of combating Terrorism. 7
3. (a) Explain the role of 'Yoga' in education. 7
(b) What is Human Rights Education ? Discuss its need. 7
4. Attempt briefly any **three** of the following :- 12
  - (a) Classification of Values
  - (b) Educational Implications of Existentialist Philosophy
  - (c) Teacher Competencies and Information and Communication Technology
  - (d) Paulo Freire's Classroom Methodology
  - (e) Functions of National Institute of Open Schooling (NIOS).

Section II

5. (a) Explain the functions of Education in society. 7
(b) Discuss main features of 'Conflict Theory'. 7
6. (a) Discuss the stages of Professional Socialization of Teachers. 7
(b) What is 'Social Stratification' ? Explain its types. 7
7. (a) Discuss effects of schooling towards the Psychological Wellbeing of an individual. 7
(b) How does education influence culture ? Illustrate. 7
8. Attempt briefly any **three** of the following :- 12
  - (a) Need for the study of Sociology of Education
  - (b) Use of 'Open System's Approach to Education
  - (c) Functions of Teachers Interest Groups
  - (d) Problems concerning equality of opportunities in Education
  - (e) Concept of 'Developmental Needs'.

[TURN OVER

22 : 1st half, 11-AM(I)

Con: 2791(a)-11.

3

BR-8163

(REVISED COURSE) - May 2011

(3 Hours)

[Total Marks : 80

- N.B. :** (1) Attempt any **three** questions from **each** section out of which question Nos. **4** and **8** are **compulsory**.
(2) **Marks** are indicated against **each** question.

Section I

1. (a) What is meant by Liberal Philosophy ? State its characteristics. 7
(b) Explain the concept and aims of Integral Education as envisaged by Sri Aurobindo. 7
2. (a) Critically examine Paulo Freire's contribution to Education. 7
(b) How far autonomy is suitable in Higher Education in India ? Substantiate your answer. 7
3. (a) What are the causes of terrorism in India ? How far value education is effective in countering it ? 7
(b) In what way is the Marxist philosophy reflected in the present education system ? Explain. 7
4. Attempt any **three** of the following :— 12
  - (a) Need for multicultural education in India.
  - (b) Relevance of open Schooling in the Indian context.
  - (c) Educational implications of Axiology.
  - (d) Educational implications of Vedanta philosophy.
  - (e) Educational implications of Islamic Education.

Section II

5. (a) Explain structural functionalism. State its drawbacks. 7
(b) Discuss critically the effects of education on the cultural development in the present Indian context. 7
6. (a) What are the main features of symbolic Interactionism ? Explain labelling theory of Interactionism. 7
(b) Explain how education brings in positive effect on economic development. 7
7. (a) What are the determinants of social class ? How does the Marxist theory try to bring equality in an economically stratified society. 7
(b) Critically examine the effect of schooling on individuals in the social and political participation. 7
8. Attempt any **three** of the following :— 12
  - (a) Functions of education in society.
  - (b) Meaning of Invisible culture.
  - (c) Occupational issues in the professional socialization of teachers.
  - (d) Education as an effective tool for developing world citizenships.
  - (e) Need for the study of Sociology of Education.

[TURN OVER

23 : 1st half 11-AM()

Con. 2791(a)-BR-8163-11.

4

(मराठी रूपांतर)

सूचना : (१) प्रत्येक विभागातून तीन प्रश्न सोडवा, यापैकी प्रश्न क्रमांक ४ आणि ८ अनिवार्य आहेत.
 (२) प्रत्येक प्रश्नासमोर गुण निर्देशित केले आहेत.

विभाग १

१. (अ) उदारमतवादी तत्त्वज्ञान म्हणजे काय ? त्याची वैशिष्ट्ये लिहा. ७
 (ब) श्री ओरोबिन्दोनी गृहीत धरलेली एकात्मक शिक्षणाची संकल्पना व ध्येये स्पष्ट करा. ७
२. (अ) पॉलो फ्रेंचच्या शिक्षणातील योगदानाचे टीकात्मक परीक्षण करा. ७
 (ब) भारतातील उच्च शिक्षणात स्वायत्तता कितपत योग्य आहे ? तुमच्या उत्तराचे समर्थन करा. ७
३. (अ) भारतातील दहशतवादाची कोणती कारणे आहेत ? त्याचे निराकरण करण्यात मुख्य शिक्षण कितपत प्रभावी ठरते ? ७
 (ब) वर्तमान शिक्षण प्रणालीत मार्क्सवादी तत्त्वज्ञान कशाप्रकारे प्रतिबिंबित होते ? स्पष्ट करा. ७
४. खालीलपैकी कोणत्याही तीनवर थोडक्यात लिहा :- १२
 (अ) भारतात बहुसांस्कृतिक शिक्षणाची आवश्यकता.
 (ब) भारतीय संदर्भात मुक्त शिक्षणाची समर्पकता.
 (क) प्रमाणभूत तत्त्वाचे (ॲक्झिओलॉजी) शैक्षणिक महत्त्व.
 (ड) वेदान्त तत्त्वज्ञानाचे शैक्षणिक महत्त्व.
 (इ) इस्लामी शिक्षणाचे शैक्षणिक महत्त्व.

विभाग २

५. (अ) संरचनात्मक कार्यवाद स्पष्ट करा. त्याच्या मर्यादा लिहा. ७
 (ब) वर्तमान भारताच्या संदर्भात सांस्कृतिक विकासावर शिक्षणाच्या होणाऱ्या प्रभावांची टीकात्मक चर्चा करा. ७
६. (अ) सांकेतिक संप्रेषणवादाची (सिम्बॉलिक इन्टरॅक्शनिझम) प्रमुख वैशिष्ट्ये कोणती ? संप्रेषणवादाची 'लेबलींग उपपत्ति' स्पष्ट करा. ७
 (ब) आर्थिक विकासावर शिक्षण सकारात्मक प्रभाव कसा पाडतो ते स्पष्ट करा. ७
७. (अ) सामाजिक वर्गांची कोणती निर्णायक घटके आहेत ? आर्थिक दृष्ट्या स्तरीकरण झालेल्या समाजात मार्क्सवादी सिद्धांत कशाप्रकारे समानता आणण्याचा प्रयत्न करतो ? ७
 (ब) सामाजिक तसेच राजकारणातील सहभागात व्यक्तिवरील शिक्षणाच्या प्रभावाचे टीकात्मक परीक्षण करा. ७
८. खालीलपैकी कोणत्याही तीनवर थोडक्यात लिहा :- १२
 (अ) समाजातील शिक्षणाची कार्ये
 (ब) अदृश्य संस्कृतीचा अर्थ
 (क) शिक्षकांच्या व्यावसायिक सामाजिकरणातील व्यवसायसंबंधी वादातील मुद्दे
 (ड) जागतिक नागरिकत्वाच्या विकासासाठी एक प्रभावी साधन या दृष्टीने शिक्षण
 (इ) शिक्षणाच्या समाजशास्त्राच्या अभ्यासाची आवश्यकता.

Paper II Psychology of Education

V-11-11-EX-11-C-105

Con. 2417(a)-11.

2

BR-7647

12-ml

Cor

(REVISED COURSE) April 2011

(3 Hours)

[Total Marks : 80

- N.B. : (1) Attempt any **three** questions from Question Nos. 1 to 7.
 (2) Question No. 8 is **compulsory**,
 (3) **All** questions carry **equal** marks.

1. "Education in schools and colleges are heavily dependent on the behaviouristic school of thought." Critically examine the statement in the current scenario.	20	1.
2. How can a teacher use Ausubel's Meaningful learning theory to organize knowledge and Present Materials to the learner ?	20	2.
3. "More than Intellectual competence Emotional Competence is emerging as one of the most significant decisive factor for success in individuals. Critically examine the statement with reference to Goleman's theory.	20	3.
4. How does D'bono's 'six thinking hat' technique contribute to Parallel thinking for beter decision making ?	20	4.
5. "It is imperative for a teacher of today to be equipped with knowledge and skills to deal with learning disabilities" Justify.	20	5.
6. How does the A-B-C chart serve as a very useful method of analysing classroom behaviour ? Illustrate your answer with suitable examples.	20	6.
7. Enumerate the contributions of Educational Psychology to the pedagogy of teaching and learning.	20	7.
8. Attempt briefly any four of the following :— (a) Steps in the observational and modeling process, (b) Buddhist perspective of personality, (c) Charateristics of a dyscalculic, (d) Roger's idea of a fully functioning person, (e) Any two leadership styles, (f) Factors determining interest.	20	8.

(मराठी रूपांतर)

- सूचना : (१) प्रश्न क्रमांक १ ते ७ मधून कोणतेही तीन प्रश्न सोडवा.
 (२) प्रश्न क्रमांक ८ अनिवार्य आहे.
 (३) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

१. "विद्यालयीन तसेच महाविद्यालयीन शिक्षण हे वर्तनवादी चिंतनशाखेवर खूप अवलंबून असते." वर्तमान परिस्थितीच्या संदर्भात विधानाचे समर्थन करा.	२०
२. शिक्षक ज्ञानाचे आयोजन करताना तसेच विद्यार्थ्यांसमोर विषयवस्तू प्रस्तुत करताना असुबेलच्या अर्थपूर्ण अध्ययन उपपत्तीचा कशाप्रकारे उपयोग करतील ?	२०
३. बौद्धिक क्षमतेपेक्षाही भावात्मक क्षमता ही व्यक्तिच्या यशाचे महत्त्वपूर्ण निर्णायक घटक बनत चालले आहे." गोलमनच्या उपपत्तीच्या संदर्भात या विधानाचे टिकात्मक विवेचन करा.	२०
४. डी-बोनो चे 'सहा चिंतन टोपी तंत्र' योग्य निर्णय घेण्याच्या दृष्टीने समांतर चिंतनात कशा प्रकारे योगदान करते ?	२०
५. आजच्या शिक्षकांना अध्ययन अक्षमतेसंबंधीच्या समस्यांचा सामना करण्यासाठी गोव्य ज्ञान व कौशल्याने सज्ज होणे अनिवार्य झाले आहे. समर्थन करा.	२०
६. वर्ग-वर्तनाच्या विश्लेषणाची एक अत्यंत उपयुक्त पद्धती या दृष्टीने ए-बी-सी चार्ट कशाप्रकारे कार्य करते ? सोदाहरण स्पष्ट करा.	२०
७. अध्ययन-अध्यापनाच्या शास्त्रातील शैक्षणिक मानसशास्त्राच्या योगदानाची सविस्तर चर्चा करा.	२०
८. खालीलपैकी कोणत्याही चारांवर थोडक्यात लिहा :— (अ) निरीक्षणात्मक व प्रतिमानात्मक प्रक्रियेच्या पायऱ्या, (ब) व्यक्तिमत्त्वाची बौद्धवादी संकल्पना, (क) गणन अक्षमतेची वैशिष्ट्ये, (ड) रॉजरची संपूर्ण कार्यक्षम व्यक्तिबद्दलची कल्पना, (इ) कोणत्याही दोन नेतृत्व शैली, (फ) अभिरूचिचे निर्णायक घटक.	२०

-----5-----

3
 14-mk : 1stHI-11.
 Con. 2454(a)-11.
 Research Methodology
 3
 April 2011
 BR-7836

(3)
 P-III
 (REVISED COURSE) April - 2011
 (3 Hours)
 [Total Marks : 80

N.B. (1) Attempt any **three** questions from Question Nos. 1 to 7.
 (2) Question No. 8 is **compulsory**.
 (3) All questions carry **equal** marks.

1. What are the characteristics of Research as a scientific activity ? Differentiate between Qualitative and Quantitative Research on the basis of following two activities :— 20
 (a) Data collection
 (b) Analysis of Data.
2. Write research proposal for the following research topic :— 20
 "A study of the Relationship between Academic Motivation and Home Environment of D.Ed. student-Teachers".
3. What is the importance of hypothesis in the research ? Discuss with the help of suitable examples, various types of hypotheses. 20
4. Illustrate various pre-experimental research designs. What is Internal and External experimental validity ? 20
5. What are the values and weaknesses of Causal-Comparative Research ? Discuss the control procedures that a researcher can exercise to improve the interpretations of results. 20
6. Discuss the types and characteristics of measurement scales used in research. 20
7. Compare between the Participant and Non-participant observation. Explain with suitable examples the steps of effective observation. 20
8. Attempt briefly any four of the following :— 20
 (a) Meanings of Fundamental and Applied Research
 (b) Uses of 't' test
 (c) Importance of Action Research
 (d) Conditions to be satisfied for using Parametric techniques
 (e) Advantages of Case Study Research
 (f) Types of Interviews.

[TURN OVER

15-mk: 1stHf-11.

Con. 2454(a)-BR-7836-11.

4

(मराठी रूपांतर)

सूचना : (१) प्रश्न क्र. १ ते ७ मधून कोणतेही तीन प्रश्न सोडवा.

(२) प्रश्न क्र. ८ अनिवार्य आहे.

(३) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

१. एक कृति या दृष्टीने संशोधनाची कोणती वैशिष्ट्ये आहेत ? खालील दोन कृतींच्या आधारे गुणात्मक व संख्यात्मक संशोधनातील तफावत स्पष्ट करा. २०
(अ) माहिती संकलन, (ब) माहितीचे विश्लेषण.
२. खालील संशोधन विषयासाठी संशोधन आराखडा लिहा :-- २०
"शिक्षण-पदविकेच्या (डी.एड.) विद्यार्थी-अध्यापकांच्या घरातील वातावरण व अभ्यासाची प्रेरणा यातील संबंधाचा अभ्यास."
३. संशोधनात परिकल्पनेचे कोणते महत्त्व आहे ? परिकल्पनेचे विविध प्रकार सोदाहरण स्पष्ट करा. २०
४. विविध प्रकारचे पूर्व-प्रायोगिक संशोधन अभिकल्प सोदाहरण स्पष्ट करा. अंतर्गत तसेच बाह्य प्रायोगिक सप्रमाणिकरण म्हणजे काय ? २०
५. कार्यकारण-तुलनात्मक संशोधनाचे गुण व दोष कोणते आहेत ? फलनिष्पत्तिचे अर्थघटन योग्यपणे सुधारण्याच्या दृष्टीने संशोधकास वापरता येईल अशा नियंत्रण प्रक्रियेची चर्चा करा. २०
६. संशोधनात वापरण्यात येणाऱ्या मापन श्रेणीचे प्रकार व त्यांच्या वैशिष्ट्यांची चर्चा करा. २०
७. समभागी व असहभागी निरीक्षणाची तुलना करा. प्रभावी निरीक्षणाच्या पायऱ्या सोदाहरण स्पष्ट करा. २०
८. खालीलपैकी कोणत्याही चारांवर थोडक्यात लिहा :-- २०
(अ) आधारभूत (फंडामेंटल) व उपयोजनात्मक (अप्लाइड) संशोधनाचे अर्थ
(ब) '1' साचणीचे उपयोग
(क) कृति संशोधनाचे महत्त्व
(ड) परिभित्तीय तंत्रांच्या योग्य उपयोगाचे निकष
(इ) व्यक्ति-अभ्यास संशोधनाचे फायदे
(फ) मुलाखतीचे प्रकार

Con. 5431(a)-10.

3

(REVISED COURSE) Oct 2010

(3 Hours)

[Total Marks : 80]

- N.B. : (1) Attempt any **three** questions from **each** section out of which Question Nos. 4 and 8 are **compulsory**.
 (2) **Marks** are indicated against **each** question.

Section I

1. (a) Explain the nature and functions of Philosophy of Education. 7
 (b) In what way does Existentialism, as a philosophy of education, influence the different components of education ? 7
2. (a) Discuss the educational contributions of Plato. 7
 (b) Discuss the need of multicultural education in the context of achieving universal brotherhood. 7
3. (a) Explain the educational implications of Vedanta Philosophy. 7
 (b) Discuss the role of open system of learning as an alternative education system. 7
4. Attempt briefly any **three** of the following :— 12
 (a) Educational implications of Marxism,
 (b) Concept of Human Rights-Education,
 (c) Integral Education of Sri Aurobindo Ghosh,
 (d) Relationship between Metaphysics and Education,
 (e) Meaning of Autonomy in Higher Education.

Section II

5. (a) Discuss the meaning and scope of Sociology of Education. 7
 (b) Explain the effect of education on economic development. 7
6. (a) Discuss the effects of schooling on an individual's life with respect to— 7
 (i) Knowledge and cognitive development.
 (ii) Socio economic outcomes.
 (b) Discuss the meaning, types and causes of social stratification. 7
7. (a) Explain the meaning and stages of Professional Socialisation of teachers. 7
 (b) Explain the concept and need of equality of educational opportunities in the Indian context. 7
8. Attempt briefly any **three** of the following :— 12
 (a) Open system approach to sociology of Education,
 (b) Types of provision of equality,
 (c) Psychological well being as an effect of schooling,
 (d) Concept of World citizenship,
 (e) Impact of Teacher expectations on the self concept of students.

[TURN OVER]

V-1st-III-EX-10-D-54

Con. 5431(a)-KD-5044-10.

4

(मराठी अनुवाद)

- सूचना : (१) प्रत्येक विभागातून तीन प्रश्न सोडवा. यापैकी प्रश्न क्रमांक ४ व ८ अनिवार्य आहेत.
 (२) प्रत्येक प्रश्नासमोर गुण निर्देशित केले आहेत.

विभाग १

१. (अ) शैक्षणिक तत्त्वज्ञानाचे स्वरूप आणि कार्य स्पष्ट करा. ७
 (ब) शैक्षणिक तत्त्वज्ञान या दृष्टीने 'अस्तित्ववाद' शिक्षणाच्या विविध घटकांवर कशाप्रकारे प्रभाव पाडतो ? ७
२. (अ) प्लेटोच्या शैक्षणिक योगदानाची चर्चा करा. ७
 (ब) वैश्विक बंधूभावाच्या भावनाप्राप्तिच्या संदर्भात बहुसांस्कृतिय शिक्षणाच्या आवश्यकतेची चर्चा करा. ७
३. (अ) वेदान्त तत्त्वज्ञानाचे शैक्षणिक महत्त्व स्पष्ट करा. ७
 (ब) पर्यायी शिक्षण प्रणालीच्या दृष्टीने मूल-अध्ययन-प्रणालीच्या भूमिकेची चर्चा करा. ७
४. खालीलपैकी कोणत्याही तीनवर थोडक्यात लिहा :- १२
 (अ) मार्क्सवादाचे शैक्षणिक महत्त्व,
 (ब) मानवाधिकार शिक्षणाची संकल्पना,
 (क) श्री. आरोबिंदो घोषांचे समन्वित शिक्षण,
 (ड) शिक्षण व तर्क मिमांसा यांचा संबंध,
 (इ) उच्च शिक्षणात स्वायत्ततेचा अर्थ.

विभाग २

५. (अ) शैक्षणिक समाजशास्त्राच्या अर्थ व व्याप्तीची चर्चा करा. ७
 (ब) आर्थिक विकासावर शिक्षणाचा प्रभाव स्पष्ट करा. ७
६. (अ) व्यक्तिच्या जीवनावर शालेय शिक्षणाच्या प्रभावाची खालील संदर्भात चर्चा करा :- ७
 (१) ज्ञान व बोधात्मक विकास,
 (२) सामाजिक-आर्थिक निष्पत्ति.
 (ब) सामाजिक स्तरीकरणाच्या अर्थ, प्रकार व कारणांची चर्चा करा. ७
७. (अ) शिक्षकांच्या व्यावसायिक सामाजिकरणाचा अर्थ व पायन्या स्पष्ट करा. ७
 (ब) भारतीय संदर्भात शैक्षणिक संधिच्या समानतेचा अर्थ व आवश्यकता स्पष्ट करा. ७
८. खालीलपैकी कोणत्याही तीनवर थोडक्यात लिहा :- १२
 (अ) शैक्षणिक समाजशास्त्राचा 'मूल-प्रणाली'-अभिगम.
 (ब) समानता प्रदान करण्याचे प्रकार,
 (क) शालेय शिक्षणाचा प्रभाव या दृष्टीने मानसशास्त्रीय स्वस्थता,
 (ड) वैश्विक नागरिकत्वाची संकल्पना,
 (इ) शिक्षकांच्या अपेक्षांचा विद्यार्थ्यांच्या स्व-संकल्पनेवर प्रभाव.

M, A I & II
Education - Paper - II Sociological Foundations of Education
Education: Paper - II Advanced Education 6000
Con. 5135 (a)-10. 2 Education KD-4459
(REVISED COURSE) Education

(3 Hours)

[Total Marks : 80] Psychology
(Rev)

N.B. (1) Attempt any three questions from question Nos. 1 to 7.

(2) Question No. 8 is compulsory.

(3) All questions carry equal marks.

1. Explain the contribution of cognitive and behaviouristic schools of psychology in education. 20
2. Explain the Guilford's theory of Intelligence and its educational implications. 20
3. What is the contribution of Edward De Bono to creativity ? How will a teacher apply his theory to the teaching-learning process ? 20
4. How will a teacher identify students with the following learning disabilities ? 20
(a) Dyslexia (b) Dyscalculia
Suggest measures to deal with children with these disabilities.
5. What is the attribution theory ? How will it help the classroom teacher in developing motivation in students ? 20
6. What are the behavioural problems in a classroom ? How would a teacher deal with them ? 20
7. Explain the Indian perspective of understanding personality. 20
8. Attempt briefly any four of the following :— 20
(a) Concept of team building,
(b) Postulates of McGregor's theory 'Y'
(c) Need for inclusive education,
(d) Scope of Educational Psychology,
(e) Relevance of Metacognition in learning,
(f) Ways to cater to children with attention Deficit Hyperactivity Disorder (ADHD).

(मराठी रूपांतर)

(सुधारित अभ्यासक्रम)

सूचना : (१) प्रश्न क्रमांक १ ते ७ मधून कोणतेही तीन प्रश्न सोडवा.

(२) प्रश्न क्रमांक ८ अनिवार्य आहे.

(३) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

१. मानसशास्त्राच्या बोधात्मक व वर्तनवादी शाखांचे शिक्षणात योगदान स्पष्ट करा. २०
२. गिल्फर्डची 'बुद्धिमत्ता उपपत्ति' व त्याचे शैक्षणिक महत्त्व स्पष्ट करा. २०
३. एडवर्ड डि. बोनोचे सर्जनशीलतेच्या संदर्भात काय योगदान आहे ? त्यांच्या सर्जनशीलतेच्या उपपत्तिचा शिक्षक आपल्या अध्ययन-अध्यापन प्रक्रियेत कशाप्रकारे उपयोग करतील ? २०
४. शिक्षक निम्नलिखित अध्ययन-अक्षम विद्यार्थी कशाप्रकारे ओळखतील :— २०
(अ) वाचन-अक्षम, (ब) गणन-अक्षम
अशा अक्षमता असलेल्या बालकांसाठी उपाययोजना सूचवा.
५. कारणमीमांसा-उपपत्ति (अँट्रीब्युशन) म्हणजे काय ? शिक्षकांस या उपपत्तिचा वर्गात विद्यार्थ्यांमध्ये प्रेरणा निर्माण करण्यासाठी कसा उपयोग हाईल ? २०
६. वर्गात उद्भवणाऱ्या वर्तन-संबंधी समस्या कोणत्या ? शिक्षक या समस्यांचे कशाप्रकारे निराकरण करतील ? २०
७. व्यक्तिमत्त्व आकलनाचा भारतीय दृष्टिकोन स्पष्ट करा. २०
८. खालीलपैकी कोणत्याही चारांवर थोडक्यात लिहा :— २०
(अ) संघ-बांधणी (टीम-बिल्डिंग) ची संकल्पना, (ड) शैक्षणिक मानसशास्त्राची व्याप्ति,
(ब) मॅकग्रेगरच्या उपपत्तिची गृहिततत्त्वे, (इ) अध्ययनात बोधतत्त्व मिमांसा,
(क) समावेशन शिक्षणाची आवश्यकता, (फ) मेटाकॉग्निशन ची समर्पकता.

M.A. I & II

Oct 2010

Education : Paper IV

KD-4479

39-10.

Research Methodology in Education
(3 Hours)

[Total Marks : 80]

- (1) Answer any four questions.
- (2) All questions carry equal marks.

Define 'research'. Explain the difference between fundamental, applied and action research.

What is the scope of quantitative research? Describe the different levels of measurement in this approach.

Explain the concept of descriptive research. Describe its various types with examples.

Explain the meaning and significance of historical research. How is historical research report been written?

What is the concept of 'data'? Explain with three examples each, methods of data-collection.

State the characteristics of a good sample. Explain the probability sampling technique.

Explain with examples various parametric and non-parametric tests.

Write short notes on any four of the following :-

- (a) Placebo Effect,
- (b) Precautions to be taken while writing research report,
- (c) Need of educational research,
- (d) Experimental validity,
- (e) Ethics in research,
- (f) Lay out of a research report.

(मराठी रूपांतर)

सूचना : (१) कोणतेही चार प्रश्न सोडवा.

(२) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहे.

१. 'संशोधन' ची व्याख्या द्या. मूलभूत, उपयोजनात्मक व कृति संशोधन यांमधील फरक सांगा.
२. संख्यात्मक संशोधनाची काय व्याप्ती आहे? ह्या उपागमात मापनचे विविध स्तरांचे वर्णन करा.
३. वर्णनात्मक संशोधनाची संकल्पना स्पष्ट करा. ह्याचे विविध प्रकारांचे वर्णन सोदाहरण करा.
४. 'ऐतिहासिक संशोधन' चा अर्थ व महत्त्व स्पष्ट करा. ऐतिहासिक संशोधन अहवाल कशा प्रकारे लिहीला जातो?
५. 'आधार सामग्री' ची संकल्पना काय? प्रत्येकी तीन उदाहरणांसह आधार सामग्री संचयन पद्धति स्पष्ट करा.
६. चांगल्या 'नमुन्या' ची वैशिष्ट्ये कोणती? संभाव्य नमुना तंत्र स्पष्ट करा.
७. सोदाहरण प्राचल व अ-प्राचल चाचण्या (पारमॅट्रिक व नॉन-पारमॅट्रिक) स्पष्ट करा.
८. कोणत्याही चारांवर टिपा लिहा :-
  - (अ) प्लेसीबो प्रभाव,
  - (ब) संशोधन अहवाल लिहीताना घेतली जाणारी खबरदारी,
  - (क) शैक्षणिक संशोधनाची गरज,
  - (ड) प्रायोगिक वैधता,
  - (इ) संशोधनामध्ये निमित्तता,
  - (फ) संशोधन अहवालाचे जाचो-कम.

Research Methodology

III RM

Oct 2010

Code-5154 (a)-10.

3

KD-4648

(REVISED COURSE) - Oct 2010

(3 Hours)

[Total Marks : 80

- N.B. (1) Attempt any **three** questions from question Nos. 1 to 7.
 (2) Question No. **8** is **compulsory**.
 (3) **All** questions carry **equal** marks.

1. Explain the meaning and scope of Educational Research. Discuss aims and characteristics of research as a scientific activity. 20
2. What are the purposes and components of research design ? Write the steps of research proposal. 20
3. What is Sampling ? Describe the types of Probability and Non-probability Sampling techniques. 20
4. Illustrate the following types of Discriptive researches :— 20
  - (a) Causal comparative;
  - (b) Correlational;
  - (c) Case-study.
5. Illustrate the complete procedure of Historical Research method. 20
6. Describe the steps of preparing a research tool with the help of a suitable example. 20
7. Illustrate the format, style and mechanics of Report Writing of Dissertation. 20
8. Attempt briefly any **four** of the following :— 20
  - (a) Paradigms of Educational Research,
  - (b) Characteristics of Good Hypotheses,
  - (c) Meaning of Ethnography Research,
  - (d) A specimen of Rating Scale,,
  - (e) Use of observation technique in Data collection,
  - (f) Comparison between Parametric and Non-parametric tests.

[TURN OVER

Con. 5154 (a)-KD-4648-10.

4

(मराठी रूपांतर)
(सुधारित अभ्यासक्रम)

सूचना : (१) प्रश्न क्रमांक १ ते ७ मधून कोणतेही तीन प्रश्न सोडवा.

(२) प्रश्न क्रमांक ८ अनिवार्य आहे.

(३) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

१. 'शैक्षणिक संशोधनाचा अर्थ आणि व्याप्ती स्पष्ट करा. वैज्ञानिक कृती या दृष्टिने संशोधनाची उद्दिष्टे २० आणि त्याच्या वैशिष्ट्यांची चर्चा करा.
२. संशोधन अभिकल्पाचे हेतू आणि घटक कोणते आहेत ? संशोधन प्रस्तावाच्या पायऱ्या लिहा. २०
३. नमुना निवड म्हणजे काय ? संभाव्यता आणि असंभाव्यता नमुना निवड तंत्राचे प्रकार विशद करा. २०
४. वर्णनात्मक संशोधनाचे खालील प्रकार सोदाहरण स्पष्ट करा :- २०
  - (अ) कार्यकारण तुलनात्मक,
  - (ब) सहसंबंधात्मक,
  - (क) व्यक्ति-अभ्यास.
५. ऐतिहासिक संशोधन पद्धतीची संपूर्ण प्रक्रिया सोदाहरण स्पष्ट करा. २०
६. संशोधन साधन तयार करण्याच्या पायऱ्या योग्य उदाहरणाद्वारे स्पष्ट करा. २०
७. लघुशोध प्रबंधाचा अहवाल लिहिण्याचे नमुना प्रकार (format), शैली आणि तंत्र विशद करा. २०
८. खालिलपैकी कोणत्याही चारांवर थोडक्यात लिहा :- २०
  - (अ) शैक्षणिक संशोधनाची रूपावली,
  - (ब) चांगल्या परिकल्पनेची वैशिष्ट्ये,
  - (क) एथनोग्राफी संशोधनाचा अर्थ,
  - (ड) पदनिश्चयन श्रेणीचा नमुना,
  - (इ) माहिती, संकलनात निरीक्षण तंत्राचा उपयोग,
  - (फ) परिमितीय आणि अ-परिमितीय चाचणीची तुलना.